

MIESSUBJEKTIN VÄLTTÄMÄTÖN UUELLEENAJATTELU

Ville Pöysä

Ulf Mellström & Bob Pease (toim.) (2023) *Posthumanism and the Man Question. Beyond Anthropocentric Masculinities*. Routledge, London. 260 s.

Maskuliinisuuksista ja mieheyksistä kiinnostuneen tutkijan on ollut aiemmin vaikeuksia löytää laajempaa keskustelua posthumanismin ja uusmaterialistisen ajattelun hyödyntämismahdollisuuksista kriittisessä miestutkimuksessa. Ulf Mellströmin ja Bob Peasen toimittama *Posthumanism and the Man Question. Beyond Anthropocentric Masculinities* (2023) asettuu paikkaamaan tätä aukkoa. Teos onkin varmasti hartaasti toivottu ja odotettu kriittisen miestutkimuksen kentällä. Esimerkiksi omassa tutkimuksessani olen pohtinut syrjäkylän poikien maskuliinisuuksia uusmateriaalisesta kehyksestä käsin (Pöysä 2022) mutta jäänyt kaipaamaan välineitä kriittisen miestutkimuksen teorioiden sekä uus-

materialismin ja posthumanismin väliseen tarkempaan vuoropuheluun. Näistä lähtökohdista käsin tarkastelenkin teosta teknologiasta ja maskuliinisuuksista kiinnostuneena sosiologina.

Teoksen punaisena lankana kulkee kysymys siitä, miten kriittisen miestutkimuksen pitäisi suhteutua uusmaterialistiseen ja posthumanistiseen tieteenfilosofiaan. Kuten Chris Beasley kiteyttää luvussa 11: tulisiko kriittisen miestutkimuksen hyödyntää (eritoten feminististä) uusmaterialismia ja posthumanismia sellaisenaan vai luoda niihin omanlainen suhde? Teos siis pyrkii ratkomaan jo pitkään jatkunutta kysymystä kriittisen miestutkimuksen ja feministisen teorian suhteesta sekä pohtimaan, miten nämä posthumanistiset tieteenfilosofiset keskustelut hyödyttävät kriittisen miestutkimuksen teorioita ja käytäntöjä. Teoksessa painottuu eritoten kaksi tarkempaa kysymystä: ensiksikin se, miten mies (*Man*) ideaalina ihmisenä ja universaalisenä subjektina (valkoisena, taloudellisesti etuoikeutettuna, heteroseksuaalina, nuorena ja vammattomana) tulisi ajatella uudelleen. Tällaisen miessubjektin ongelmallisuutta on käsitelty ja kritisoitu laajasti etenkin feministisessä uusmaterialismissa ja posthumanismissa. Toiseksi, miten miessubjekti tulisi ajatella uudestaan niin, että tämä olisi maapallon muita ihmisiä, eläimiä ja ei-inhimillisiä aineksia vähemmän riistävä ja hyväksikäyttävä.

Teos on sekoitus empiirisiä ja teoreettisia tekstejä. Se rakentuu 16 erillisestä luvusta, johdannosta sekä loppusanoista. Teos on monitieteinen: sen kirjoittajat tulevat esimerkiksi sosiologian, antropologian, sukupuolentutkimuksen, lapsuuden- ja nuorisotutkimuksen, maantieteen, kirjallisuudentutkimuksen ja organisaatiotutkimuksen oppialoilta. Kokoelma jakaantuu johdannon lisäksi neljään eri temaattiseen kokonaisuuteen.

Ensimmäinen teema avaa maskuliinisuuksien ja affektiteorian välistä suhdetta. Tässä osiossa pohditaan muun muassa affektien merkitystä miesten äärioikeistolaisissa ja ekofasistisissa liikkeissä, liikettä pois antroposentrisistä maskuliinisuuksista, maskuliinisuuden ja feminiinisuuden poiskyntä ruumiista sekä vanhenevien miesten kehoja ja haavoittuvuutta.

Teoksen toinen teema keskittyy siihen, miten biologia ja teknologia ovat kytkeytyneet osaksi mas-

kuliinisuuksia. Siinä tarkastellaan esimerkiksi poikien aivojen ja pornoaddiktion yhteyttä, kehkeytyviä isäruumiita, luonnon ”kesyttämistä” historiallisesti miestapaisena toimintana, moottoripyörätaksien ja mieskuskien muovautumista yhdessä ympäristön kanssa sekä Frankenstein-tekstien maskuliinisuuksia ja muiden kuin ihmisten (*nonhuman*) rakentumisia.

Kolmannessa teemassa rakentuu varauksellisempi ja historiallinen näkökulma uusmaterialismiin ja posthumanismiin. Pohdittavana on, pitäisikö kriittisen miestutkimuksen hyväksyä uusmaterialismi ja posthumanismi sellaisenaan vai luoda siihen omanlainen suhde. Tässä osiossa nostetaan esiin huomio siitä, että kaikki uusmaterialismissa ei ole uutta, vaan esimerkiksi relationaalinen ontologia ja materian merkitys sosiaalisuudelle ovat olleet (ainakin jossain määrin) jo aiemminkin osa kriittisen miestutkimuksen teoriaa. Teeman viimeisessä osiossa tarkastellaan, miten maskuliininen subjekti on rakentunut aina yhdessä koneiden, luonnon ja orgaanisen kanssa.

Teoksen neljäs teema tarkastelee maskuliinisuuksia suhteessa uusmaterialismin ja posthumanismin keskusteluissa usein esiin nousevien käsitteiden, sommitelman (*assemblage*) ja kehkeytymisen (*becoming*) teoreettisiin oletuksiin. Näillä käsitteillä viitataan yhteiskunnan ja elämän verkottuneeseen ja prosessuaaliseen luonteeseen. Neljännessä teemassa pohditaan muun muassa, miten hallitsevat maskuliinisuudet riistävät luontoa ja ympäristöä, miten sommitelmateoria tavoittaisi paremmin maskuliinisuuksien huokoisuuden ja joustavuuden, miten ekologinen kriisi vaatii myös maskuliinisuuksien ja sukupuolibiinäärisyyden uudelleenajattelua sekä miten teoretisoida miesten toisenlaiseksi muovautumisen mahdollisuuksia.

VUOROPUHELUA POSTHUMANISMIN KANSSA

Miten teos onnistuu luomaan uudenlaisia ajatuksia miessubjektista ja maskuliinisuuksista uusmaterialismin ja posthumanismin avulla? Teoksen johdannossa esitetään, miten posthumanismi sisältää laajan kokonaisuuden erilaisia teoreettisia asentoja yhteiskuntaan ja elämään. Tämä posthumanismi-

käsitteen sateenvarjomainen luonne näkyy myös teoksen kokonaisuudessa, josta muodostuu runsas kirjo eri tavoin posthumanismiin, uusmaterialismiin ja affektiteoriaan suhteutuvia näkökulmia. Pääosin teos onnistuu kuitenkin pohtimaan uudenlaista miessubjektia selkeyttävästi – ainakin jo ennestään uusmaterialismia ja posthumanismia jossain määrin tuntevalle lukijalle.

Teos on mosaiikkimaisuudestaan huolimatta monin tavoin kiinnostava kokonaisuus, joka antaa paljon nimenomaan kriittisen miestutkimuksen kentällä käytäviin keskusteluihin. Itselleni kiinnostavinta antia ovat empiiristä aineistoa hyödyntävät luvut, joissa pohditaan maskuliinisuuksien rakentumista yhdessä erilaisten toimijoiden ja asioiden yhteisvaikutuksesta. Caroline Wamala-Larssonin ja Jennie Olofssonin luku ugandalaisista moottoripyörätakseista on erityisen innostavaa luettavaa, koska siinä on onnistuttu pohtimaan tarkalla otteella moottoripyörien, miesten ja erityisen ympäristön yhdessä kehkeytyvää luonnetta. Tarkastelu on raikas tuulahdus ajoittain melko monimutkaisten ja hankalasti artikuloitujen teoreettisten ideoiden kehittelyjen joukossa. Lisäksi erityisesti kolmas teema on hyödyllistä luettavaa, varsinkin maskuliinisuusteoreettisoinneista kiinnostuneelle tutkijalle. Siinä asetetaan tietoisesti kriittisen miestutkimuksen tutkimusalan perinteet sekä uusmaterialismi ja posthumanismi keskenään vuoropuheluun ja pohditaan, minkälainen asento kriittisen miestutkimuksen tulisi ottaa suhteessa näihin keskusteluihin. Eritoten Chris Beasley'n pohdinnat rakentavat selkeämpää vastausta tähän kysymykseen. Hän ehdottaa posthumanismin ja uusmaterialismin hallittua hyödyntämistä – kuitenkin niin, että miessubjektista ei luovuta kokonaan. Hän esittää myös huolen siitä, että materiaan keskittyminen saattaa siirtää huomion pois miesten erityisestä vastuusta esimerkiksi ekologisten ja poliittisten kriisien osallisina.

Kenties yllättävästi teoksessa ei pohdita tarkemmin uusmaterialismin ja posthumanismin suhdetta yhä laajasti käytettyyn Raewyn Connellin hegemonisen maskuliinisuuden teoriaan. Vaikka teoria on kohdannut kritiikkiä, olisi sen odottanut olevan keskiössä, kun teoksen teemaa pohditaan suhteessa kriittisen miestutkimuksen aiempiin tutkimusperinteisiin. Ajoittain tuli jopa vaikutelma, että Connellin

käsitteistöä vältetään tietoisesti puhumalla esimerkiksi suvereenista maskuliinisuudesta (*sovereign masculinities*) hegemonisen maskuliinisuuden sijaan.

Kriittisen miestutkimuksen keskusteluissa minua on paikoin häirinnyt se, että maskuliinisuuksien teoretisointi tuntuu usein tapahtuvan irrallaan arjen ja elämän ei-inhimillisistä osallistujista. Eriytyisen silmiinpistävää tämä on suhteessa feministisen uusmaterialismin keskusteluihin. Ensinnäkin sivuun tuntuu jääneen teknologia merkityksellisenä osana sukupuolen kehkeytymistä. Ajatuksen kiteyttää osuvasti Jeff Hearn (s. 162) luvussaan todeten, että kriittisen miestutkimuksen keskeiset teoriat on luotu offline-maailmalle (*offline-world*). Tämän lisäksi sivummalle on jäänyt maskuliinisuuksien yhteys erilaisiin ekologiisiin kriiseihin ja planetaarisiin kysymyksiin. Tältä osin teos on varsin innostavaa luettavaa, koska varsinkin jälkimmäistä katvealuetta pyritään avaamaan tietoisesti läpi teoksen, siinä kohtuullisesti onnistuen. Useammassa luvussa pohditaan, miten erilaisten vallitsevien maskuliinisuuksien asema on rakentunut luontoa hallitsemalla ja riistämällä. Tästä hyvänä esimerkkinä on Paul M. Pulén ja Asmae Ourkiyan luku, jossa ilmastohätätila nostetaan keskeiseksi maskuliinisuuksien rakentumisten kontekstiksi.

Vaikka teos ei pyrikään rakentamaan kaikenkattavaa puheenvuoroa posthumanismin tai kriittisen miestutkimuksen kentälle (s. 14), tiettyjen teemojen sivuuttamista voi perustellusti pitää puutteena. Ensinnäkin teoksessa hahmotellaan uudenlaisen, maapalloon ja sen asukkaisiin kestävästi suhtautuvan, miessubjektin rakentumista, mutta sitä tunnutaan pohtivan paljolti tutkijasubjektin ulkopuolisena kokonaisuutena. Millainen rooli tutkijoilla on uudenlaisten maskuliinisuuksien muovautumisissa ja kehkeytymisissä? Toiseksi siihen nähden, mi-

ten paljon teoksessa puhutaan ei-inhimillisestä ja miessubjektin verkostomaisesta muovautumisesta, esimerkiksi eläimille, muille tunnollisille tai koneille ei juuri rakennu toimijuutta teoksen teksteissä. Tämän teoksen valossa näyttää siltä, että kriittinen miestutkimus on edelleen paljolti kiinni ihmiskeskeisissä näkökulmissa.

Maailmaa (ja maskuliinisuuksia) ulkopuolelta tarkasteleva asetelma korostuu ehkä myös siksi, että teos painottuu kokonaisuutena vielä siihen, mitä maskuliinisuus ja miessubjekti ovat antroposeenin jälkeisessä maailmassa. Vaikka osassa teoksen lukuja korostetaan toimintaa, kiertoja ja kehkeytymistä (esimerkiksi luku 4 ja 15), jäin kaipaamaan empiirisiä tarkasteluja siitä, miten maskuliinisuus toimii erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä ja suhteissa. Tältä osin connellilainen ymmärrys sukupuolesta sosiaalisissa käytännöissä voisi rikastaa myös posthumanistisia ja uusmaterialistisia maskuliinisuusteorioita. Ainakin maskuliinisuuksien rakentuminen toiminnassa ja tapahtumisissa tulisi ottaa myös huomioon.

Teoksessa ajoittain hämmästyttä aiheuttaa myös erilaisen käsitteistön ottaminen melko lailla annettuna. Esimerkiksi kirjassa käytetään kehkeytymisen (*becoming*) käsitettä ilman pohdintaa siitä, miten käsite eroaa esimerkiksi Gilles Deleuzen ja Karen Baradin teksteissä. Myös teoksessa esiintyvä ruumis-termi (*body*) voi tarkoittaa varsin monenlaisia asioita, mutta tätä ei avata teoksessa sen tarkemmin. Miessubjektiin keskittyvien pohdintojen lomassa jäin myös miettimään, miten maskuliinisuuden käsite määrittyy suhteessa posthumanismiin ja uusmaterialismiin. Näiden teoreettisten käsitteiden tarkempi avaaminen ja pohdinta olisi auttanut lukijaa hahmottamaan, mihin keskusteluun uudenlainen miessubjektin käsite tarkalleen ottaen kytkeytyy.

ASKEL IHMISKESKEISYYDESTÄ TOISEEN

Vaikka teoksessa pohditun miessubjektin ja mieheksi kehkeytymisen suhde elettyyn elämään ja siellä rakentuviin maskuliinisuuksiin jääkin ajoittain ohueksi, teosta voi suositella eritoten maskuliinisuuksien ja muiden kuin ihmisten yhteismuotoutumisesta kiinnostuneille opiskelijoille ja tutkijoille. Teos sisältää viittauksia varsin monenlaisiin ajankohtaisiin keskusteluihin, joten se toiminee tukena ja ajattelun syventäjänä erilaisissa tutkimusasetelmissä. Vaikka teoksessa näkyy yhä vahvana yksilökeskeinen sukupuolikäsitys, teos kuitenkin toimii yhtenä avauksena kohti ei-inhimilliset osalliset ja ekologiset kriisit vakavasti ottavaa kriittistä miestutkimusta. Tämä lienee välttämätöntä aikakaudella, jolla ei-inhimillisten toimijuuksien, kuten erilaisten voimistuvien luonnonilmiöiden sivuuttaminen, ei ole enää mahdollista.

YTT Ville Pöysä työskentelee projektitutkijana Jyväskylän yliopistossa ja tutkijatohtorina Itä-Suomen yliopistossa. Hän tarkastelee Koneen säätöön rahoittamassa Minun maaseutuni -hankkeessa maaseudun, maskuliinisuuksien ja materoiden yhteismuotoutumisia.